

RICHARD STRAUSS

11. 6. 1864 – 8. 9. 1949

„*Nikdy nepracuji, bavím se při tom. Genialita, to je píle!*“ napsal Richard Strauss, velký německý hudební skladatel a dirigent. Jeho slova potvrzuje početné skladatelské dílo (téměř stovka skladeb) i pestrá dirigentská činnost, která zasahuje velké časové údobí dlouhého autorova života (85 let). Skladatel, který se narodil v době nešťastného bavorského krále Ludvíka II., prožil hektický přelom století, zažil nástup nacismu i jeho zhroucení, zůstal svými životními postoji i hudebním projevem zakotven v 19. století a je pokládán za jednoho z největších skladatelů pozdního romantismu.

Richard Strauss se narodil 11. června 1864 v bavorském Mnichově. Jeho otec byl známým virtuosem na lesní roh, působil v orchestru Královské bavorské opery a dokonce komponoval. Kultivované rodinné prostředí naplněné hudbou podporovalo rychlý rozvoj mimořádného nadání malého Richarda. Jeho dětství bylo bezstarostné, byl obklopen láskou a pochopením. První hodiny dávala čtyřletému chlapci matka, později jeho vzdělání převzali odborní učitelé.

Richard Strauss začal komponovat v šesti letech. Základy získal od otce, pod jehož vlivem vznikly vánoční píseň, valčík, polka, pokusil se dokonce i o orchestrální předeheru. Školní vzdělání absolvoval na Ludwigsgymnasiu v Mnichově (1874-82). Dva semestry studoval na mnichovské univerzitě filozofii a dějiny umění. Neustával v kompozici, jeho prvním opusem byl *Slavnostní pochod pro orchestr*. V době studií Strauss složil *Smyčcový kvartet* (1881), *Koncert pro housle* (1883) a *Koncert pro lesní roh a orchestr č. 1* (1884, byl psán pro otce).

V necelých dvaceti letech jej otec poslal do Berlína, kde se setkal s mnoha vlivnými umělci, spisovateli i hudebníky. Nejvýznamnější pro Strausse bylo setkání s vynikajícím dirigentem Hansem von Büllow, který jej pozval do Meiningenu. O měsíc později se Richard Strauss stal hlavním dirigentem dvorního orchestru (do r. 1885). Jeho skladatelská i dirigentská sláva stoupala strmě vzhůru. O rok později (1886) byl povolán do Mnichova jako třetí dirigent mnichovské Dvorní opery. Střídal významné dirigentské posty předních evropských scén, po pěti letech působení u opery ve Výmaru se roku 1894 vrátil do Mnichova. V letech 1898-1918 působil v Berlíně, rok poté se stal dirigentem a spolutvůrcem vídeňské Státní opery. V roce 1924 trvalou spoluprací ukončil a stal se nezávislým skladatelem.

Straussův soukromý život byl harmonický. V roce 1894 se oženil se zpěvačkou Paulinou de Ahna. Byla to živelná, panovačná a mrzutá žena, přesto manželství bylo spokojené a trvalo celých 55 let až do skladatelovy smrti. Jako skladatel i dirigent se stal slavným. Žil životem svobodného umělce, cestoval po Evropě i Severní Americe, dirigoval – často své vlastní

skladby. Energicky se zasazoval o autorská práva a o práva interpretů. Z příjmů svých úspěšných děl si Richard Strauss nechal postavit vilu v Garmischi, kam se uchýloval, když chtěl komponovat. Zakoupil i palác ve Vídni.

Ve druhé polovině 80. let se Richard Strauss přiklonil k novoromantické programovosti. Navázal na Liszta a Wagnera. V symfonických básních čerpal z nejrůznějších oblastí literatury, ale vyjadřuje tóny i myšlenky filozofické. Vznikají nádherná díla hýřící orchestrálními barvami a množstvím skvělých nápadů.: *Z Itálie* (1886), *Macbeth* (1888), *Don Juan* (1889), *Smrt a vykoupení* (1889), *Don Quijote* (1894).

Velké popularity dosáhla symfonická báseň *Till Eulenspiegel* (1895), jejímž námětem se stala středověká pověst. Je oslavou nespoutaného životního elánu, vtipu a vzpoury proti hlouposti a duševní lenosti. Hudba jiskří ohňostrojem zvukových nápadů a strhne posluchače svou dramatičností. Oproti tomu symfonická báseň *Tak pravil Zarathustra* (1896) je volným obrazem stejnojmenné knihy filozofa Friedricha Nietzscheho. Jsou zde otázky smyslu života, lidské svobody, nicméně mimohudební program přesahuje hudba, která je plná emocí a strhne posluchače. K mistrovským dílům patří i *Sinfonia domestica* (1903), líčící skladatelův domov, a *Alpská symfonie* (1915).

Pro Straussovou tvorbu operní bylo rozhodující setkání s libretistou Hugo von Hofmannstahlem v roce 1900. Plodná spolupráce trvala až do básnickovy smrti v roce 1929. Z bohaté operní tvorby (15 oper) jsou nejvýznamnější *Salome* (1905), *Elektra* (1908), jejichž dramatický náboj a tragické vyústění se blíží až k exhibici. Zcela jiný charakter přináší *Růžový kavalír* (1911), bezstarostná hravá opera. Vídeňskou atmosféru kouzlí úchvatné valčíky, něžné duety, poskytuje se zde prostor lyrice, žertu, sám autor ji označuje jako mozartovskou.

V meziválečném období se Richard Strauss převážně věnoval operní tvorbě. Nedosáhl však dramatické působivosti ani novátorství svých předválečných vrcholných děl. Stal se vlastně představitelem tradice, zatímco nastupující avantgarda směřovala proti tradici. Je třeba si uvědomit, že autor dosáhl po válce věku šedesáti let a jeho myšlenkový a umělecký svět patřil jiné době.

Do životního stereotypu umělce zasáhl neblaze nástup nacismu k moci. V roce 1933 byl Strauss jmenován prezidentem Říšské hudební komory. Pro neshody s mocí sice post opustil, ale nedostal se nikdy do otevřené opozice vůči nacistickému režimu. V letech 1934-1945 hostoval na různých jevištích Evropy, během války působil jako dirigent – nejčastěji v Bayreuthu.

Hned po skončení války byl Strauss nucen hledat útočiště ve Švýcarsku. Byl již starý muž, těžce nesl zničení německých měst, s nostalgií vzpomínal na pestrý život velkých operních domů v Drážďanech, Berlíně a Mnichově, které měl tak rád. Studoval, četl, ale zdraví ubývalo a zůstala touha po domově. V září 1948 mu byl umožněn návrat do Garmische. V kruhu své

rodiny zde oslavil i své poslední narozeniny. Richard Strauss zemřel 8. září 1949 (čtvrt roku po svých 85. narozeninách) v Garmischi – v místě, které měl nejraději .

Skladatel díky své pílí za sebou zanechal úctyhodné dílo: vedle symfonických básní, oper, baletů a koncertů i bohatou písňovou tvorbu. Jako dirigent tvrdil: „*Pomni, že neprovazuješ hudbu pro vlastní potěšení, ale pro radost posluchačů...*“